

هم سنجی تراز تاب آوری و دین داری زنان شاغل در بیرون از خانه و زنان خانه دار

Comparison of the resilience and religiosity in employed women and homemakers

Seyed Vali Kazemi Rezai

سید ولی کاظمی رضایی*

Ensie KarbalaeiEsmaeil

انسیه کربلاعی اسماعیل**

HojatAllah Perzadeh

حجت‌الله پیرزاده***

Gita Afrookhte

گیتا افروخته*

Reza Rezai

رضا رضایی****

Abstract

One of the developments of social life in the new age is the changes in the lives of women. The employment of women however, among these developments, has a special role and role due to its concrete effects on the social and individual scene. The aim of this study was to investigate and compare religious and family resilience among employment and unemployed women in Karaj city. This study was a causal-comparative design. The target population consisted of all female elementary school teachers and homemakers that living in Karaj city in 1395. Multi-stage cluster sampling method was used. Data were collected with Connor-Davidson Resilience Scale (2003) and Glock-Stark religiosity questionnaire (1965). T-test was used to data analyze. Two independent T test results showed that there are significant differences in teachers and unemployed women on religion and family resiliency; this means that teacher's women are higher than unemployed women in religious ($P<0/01$, $T=3/09$) and family resilience ($P<0/05$, $T=1/98$). It can conclude that religiosity and resilience help people to cope with their problems and to maintain their mental health and thus feel less stress in their lives and relationships.

چکیده

دگرگونی‌های زندگی زنان یکی از تحولات زندگی اجتماعی در روزگار نوین است. گرچه، اشتغال زنان در میان این تحولات به فرنود تأثیرات عینی آن در عرصه اجتماعی و فردی نقش ویژه‌ای دارد. هدف پژوهش حاضر بررسی و هم سنجی تاب آوری و دین داری خانواده در زنان شاغل و غیر شاغل شهر کرج بود. روش انجام این پژوهش پس رویدادی است. جامعه آماری این پژوهش دربرگیرنده همه آموزگاران زن آموزشگاه‌های ابتدایی و زنان خانه‌دار ساکن شهر کرج در سال ۱۳۹۵ است. روش نمونه‌گیری به شیوه خوشای چندمرحله‌ای انجام شد. داده‌ها با به کار گیری سنجه تاب آوری کونر و دیوبیدسنون (۲۰۰۳) و پرسشنامه دین داری گلاک و استارک (۱۹۶۵) گردآوری شدند. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون T دو نمونه مستقل استفاده شد. یافته‌ها نشان داد میان میانگین‌های دو گروه زنان آموزگار و غیر شاغل در دین داری ($T=3/09$; $P<0/01$) و تاب آوری خانواده ($T=1/98$; $P<0/05$) تفاوت معنی‌داری وجود دارد؛ می‌توان نتیجه گرفت دین داری و تاب آوری به افراد کمک می‌کند که با دشواری‌ها کنار آمده و بتوانند سلامت روانی خود را حفظ کنند و برآیند اینکه تنبیه‌گی کمتری را در زندگی و روابط خود ادراک کنند.

Key words: resilience, family, housewife, religion, woman, work

واژگان کلیدی: تاب آوری، خانواده، خانه دار، دین، زن، کار

*. دانشجوی دکتری تخصصی روانشناسی، دانشگاه ازاد اسلامی واحد کرمانشاه، کرمانشاه، ایران

**. نویسنده مسئول: کارشناس ارشد مشاوره و راهنمایی، دانشگاه علوم و تحقیقات تهران، ایران

***. کارشناسی ارشد مشاوره خانواده، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

****. کارشناس راهنمایی و مشاوره، دانشگاه فرهنگیان میلان، ایران

مقدمه

در میان عوامل تأثیرگذار بر سلامت روانی آدم‌ها، خانواده نقش بسیار برجسته‌ای دارد. خانواده نظامی است که بیش از همه بر فرد احاطه دارد و رفتارهای او را شکل می‌دهد. خانواده به عنوان بنیادی ترین نهاد مردمی و نخستین نظام موثر بر نحوه رشد و تحول افراد می‌تواند از راه فراهم کردن زیستگاه حمایتی و هماهنگ سلامت روانی افراد خانواده را تضمین و ارتقاء دهد؛ چراکه بر پایه دیدگاه سیستمی خانواده، به خانواده به صورت یک کل که از بخش‌های درپیوند با هم تشکیل یافته است نگریسته می‌شود که در آن اعضاء بر هم تأثیر گذاشته و از یکدیگر تأثیر می‌پذیرند، به عبارت دیگر در دیدگاه سیستمی، خانواده مجموعه‌ای از عناصر به شمار می‌رود که در این مجموعه هر یک از عناصر دارای نقش‌های تعریف شده و در عین حال پویا می‌باشد و در راستای دستیابی به هدف‌های روش درگیر کنش و واکنش درون سیستمی و برون سیستمی هستند (چیانگ، چن، دای و هو، ۲۰۱۰؛ السون، ۲۰۱۱).

زنان که نزدیک به نیمی از جمعیت جهان هستند با به شمار آوردن فعالیت‌های بی‌مزد در خانه ۵۵ درصد همه کار جهان را انجام می‌دهند. پژوهشگران باور دارند زنان بیشتر بر پایه شرایط اقتصادی، اجتماعی و در اختیار داشتن منابع مالی و مادی، خانه‌داری یا اشتغال بیرون از خانه را گزینش می‌کنند. شواهد آماری موجود در کشورهای جهان سوم نشان‌گر افزایش تراز مشارکت زنان در مشاغل مربوط به آموزش و پرورش، پرستاری و خدمات است. سرشماری اخیر ایران نشان می‌دهد که سهم زنان از نیروی کار رسمی، ۱۱ درصد است و در حال حاضر بالغ بر ۲/۱ میلیون نفر زن شاغل و ۱۴ میلیون زن خانه‌دار در کشور وجود دارد. جامعه شناسان کار خانگی را برای بپایی جایی در خور سکونت برای زندگی، پرورش فرزندان و ارائه خدمات بایسته می‌دانند. کارخانه از جهات فراوان با بیشتر مشاغل دیگر ناهمسان است چراکه بدون مزد بوده و معمولاً در گوشنهشینی و جدا از دیگر بزرگ‌سالان انجام می‌شود. کار خانگی کاری است که تنها به دست کننده کار تعریف شده و هیچ آینین‌نامه تحمیلی از بیرون بر آن وجود نداشته و پایدار و پایان‌نایپذیر است (تولسلی و طاهری، ۱۳۹۳؛ افشار نیا، عارفی و گلباریان، ۱۳۹۵).

1. Chiang, Chen, Dai, Ho

2. Olson

در سال‌های اخیر، رویکرد روانشناسی مثبت‌گرای شعار توجه به آمادگی‌ها و توانمندی آدمی، موردنمود توجه پژوهشگران قرار گرفته است. عواملی که تطابق هر چه بیشتر آدمی با نیازها و تهدیدهای زندگی را موجب گردند، بنیادی‌ترین سازه‌های موردنیزه‌شدن در این رویکرد می‌باشند. در این میان تاب‌آوری^۱ جایگاه ویژه‌ای به خصوص در گستره روان‌شناسی تحولی، روانشناسی خانواده و بهداشت روانی به خود اختصاص داده است. پژوهش‌های بی‌شماری همواره در پی این بوده‌اند سازه‌هایی را کشف کنند که بتوانند در شرایط آسیب‌زا به یاری انسان آمده و مانع آسیب‌دیدگی و اضطراری زیر فشار سنگین مسائل و مشکلات گردند (کمپل، کوهن و استین^۲، ۲۰۰۶). درواقع یکی از بالارزش‌ترین توانایی‌های آدمی که مایه سازگاری کارآمد با عوامل آسیب‌زا می‌شود، تاب‌آوری است.

در طول دو دهه گذشته رشته‌های مربوط به درمان مشکلات خانواده توجه خود را از کاستی‌ها و کمبودهای خانواده به توانمندی‌های خانواده معطوف داشته‌اند. در شرایط آسیب‌زا به خصوص آسیب‌های عود‌کننده پیچیده و پیش‌رونده، کارکرد خانواده و شبکه‌های حیاتی وابسته به آن شاید از هم‌گسیخته شوند؛ همچنان که این امر با زندگی در جنگ یا نواحی پرتعارض تجربه شده است؛ بنابراین، توجه به تأثیرپذیری خانواده از آسیب‌های عمدی، در هر رویکرد درمانی بایسته است. پژوهش‌های خانواده، امروزه بیشتر در راستای این پرسمان است که چگونه کسانی در برخورد با عوامل تندگی زا، توان رویارویی و ایستادگی را دارند و چگونه خانواده بر این توانایی پایه‌ای افراد اثر می‌گذارد (والش^۳، ۲۰۱۳؛ والش، ۲۰۰۷؛ ریگز و ریگز^۴، ۲۰۱۱).

واژه تاب‌آوری خانواده، به فرآیندهای سازشی و رویارویی خانواده به عنوان یک واحد کارکردنی اشاره دارد. دیدگاه سیستم‌ها، به ما کمک می‌کند تا بفهمیم فرآیندهای خانوادگی چگونه میانجی فشار روانی می‌شوند و می‌توانند خانواده‌ها و اعضای آن‌ها را قادر سازند تا بر چالش‌ها غالبه کنند و سختی‌های طولانی‌مدت را پشت سر گذارند هرچند برخی از ویژگی‌های تاب‌آوری به صورت ژنتیکی در فرد وجود دارد ولی مهارت‌های تاب‌آوری قابل آموزش است و می‌توان در افراد تقویت نمود. از طرفی به

1. resilient

2. Campbell, Cohan, Stein

3. Walsh

4. Riggs, Riggs

علت وجود همکنش مشترک میان فرد و خانواده، به تدریج تاب آوری فردی زمینه ساز پیدا یش و گسترش تاب آوری در بافت خانواده شد (والش، ۲۰۰۹؛ زاهریا^۱ و همکاران، ۲۰۱۲؛ صالحی، هاشمیان و هاشمی، ۱۳۹۵). صادقی، سپهوندی و رضایی فر (۱۳۹۵) در پژوهش خود نشان دادند که آموزش تاب آوری خانواده بر سلامت روانی مادران دارای فرزند کم توان ذهنی کارآمد بوده و این شیوه آموزشی مایه بهبود سلامت روانی این مادران شده است.

تاب آوری به زیان ساده عبارت است از تطابق موقیت آمیز علی رغم وجود تهدید و شرایط ناگوار محیطی که فرد در آن زندگی می کند. درواقع، تاب آوری سازگاری مثبت در واکنش به شرایط ناگوار است. افراد تاب آور دارای رفتارهای خودشکن نیستند، از دید عاطفی آرام هستند و توانایی رویارویی با شرایط ناگوار و ناخوشایند را دارند، همچنین در برابر تنیدگی، عموماً دارای بنمایه مهار درونی هستند؛ یعنی می توانند مسئولیت شرایط و گرفتاری های خود را بروش گیرند، خودشناسی مثبت دارند و درباره زندگی خوشبین هستند (گیلبرت، بریدینگ، مریک، تامپسون، فورد، دینگرا و پارک^۲، ۲۰۱۵؛ لترینگ، بلوک و فاندر^۳، ۲۰۰۵). ابوراز و حسین^۴ (۲۰۱۵) با بررسی پژوهش های موجود، سازه های ارتقاء دهنده تاب آوری را به سه دسته فردی (مانند هوش ذاتی و خلق و خو)، خانوادگی (ویژگی های خانوادگی و تراز حمایتی که اعضای خانواده از بچه ها به عمل می آورند) و اجتماعی (حمایت بیرونی از سوی اشخاص و سازمان های بیرون از خانواده که می تواند هم فرد و هم خانواده را یاری دهد) تقسیم بندی می کند (کاندلی^۵، ۲۰۰۶).

در کوشش برای شناسایی سازه های ارتقاء دهنده تاب آوری، برخی پژوهشگران به بررسی و خوانش دین داری روی آورده اند. شواهدی که نقش دین را به عنوان یک سازو کار حفاظتی در نوجوانان در معرض آسیب بررسی کرده اند، نشان گر آن است که دین داری می تواند مایه بالارفتن تاب آوری در آنها شود. دین داری از جمله عواملی که می تواند در شرایط دشوار زندگی به افراد کمک کند تا بتوانند سلامت روانی خود را حفظ کنند، معنویت و دین داری است. دین داری به افراد کمک می کند هیجانات

1. Zaharia

2. Gilbert, Breiding, Merrick, Thompson, Ford, Dhingra, Parks

3. letzring, Block, Funder

4. Abu-Ras,& Hosein

5. Condly

منفی خود را کاهش داده، از تنفس و اضطراب خود بگاهند، بهتر بتوانند دشواری‌های زندگی شان را مدیریت کنند و از راهبردهای درخوری برای کاهش تنشیگی و افسردگی شان استفاده کنند. حالات تاب آوری طی یک فرایند شکست و انسجام مجدد به دست می‌آیند. انسجام مجدد همراه با تاب آوری برای رشد به انرژی نیاز دارد، به طوری که پژوهشگران از مدت‌ها پیش مذکور شده‌اند که دین منبعی برای آرامش است و به نظر می‌رسد برای انسان، هدفمندی یک منبع معنوی و ذاتی دارد (لندور^۱؛ حسینی قمی و سلیمانی بجستانی، ۱۳۹۰؛ جوزف^۲، ۲۰۱۳). به اعتقاد فلاچ نیرویی در درون هر فرد وجود دارد که او را به سوی خودشکوفایی، نوع دوستی، خرد و هماهنگی سوق می‌دهد. این نیرو از یک منبع معنوی سرچشم می‌گیرد. دین یکی از مهم‌ترین منابع نظام ارزشی هنجاری جامعه است که به‌وسیله خانواده از طریق فرآیند مشروع سازی و عینیت‌بخشی در جامعه باز تولید و احساس مهارگری شخصی به ارمنان می‌آورد (برگر و لاکمن^۳، ۱۹۶۷، به نقل از حاجی‌زاده، ۱۳۸۹).

دین‌داری مشکل از ابعاد جداگانه است که ضرورتاً نیازمند رویکردهای مفهومی و راهبردهای اندازه‌گیری است. این ابعاد احتمالاً با پیامدهایی نظیر سلامت، افسردگی و نظایر آن به طرق متفاوتی مرتبط هستند (رد و نویل^۴، ۲۰۱۴). با این حال درباره نقش و اهمیت نسبی جنبه‌های مختلف دین‌داری در پیش‌بینی تاب آوری، شواهد کافی وجود ندارد. گلاک و استارک (۱۹۶۵) معتقدند که در همه ادیان، ضمن تفاوت‌هایی که در جزئیات آن‌ها وجود دارد، چهار بعد مختلف می‌توان برای دین‌داری برشمرد که عبارت‌اند از: اعتقادی، مناسکی، عاطفی و پیامدی. بعد اعتقادی شامل اعتقادات خاص به‌جامانده از پیروان یک دین است که شخص دین‌دار باید آن‌ها را بپذیرد. بعد عاطفی به درک و آگاهی مستقیم از واقعیت غایی، عواطف و احساس‌های دینی برمی‌گردد. بعد مناسکی شامل یک سری اعمال دینی خاص است که پیروان یک دین انجام می‌دهند. بعد پیامدی

1. Landor

2. Joseph

3. Burger, Lockman

4. Reed, Neville

به تأثیر باورها، تجارب و اعمال دینی بر روی پیروان یک آین اشاره دارد و رابطه فرد با دیگران را نیز متأثر می کند (گلاک و استارک، ۱۹۶۵، به نقل از سدیکایزو گابوئر^۱، ۲۰۱۰).

امروزه به ظرفیت های افراد در برخورد با مشکلات و ارتقای ظرفیت هایی که بتوانند در شرایط آسیب زا به کمک انسان آمده و مانع آسیب دیدگی و اضمحلال وی زیر فشار سنگین مسائل و مشکلات گردد، توجه بسیاری می گردد (کمپل، کوهن و استین، ۲۰۰۶). امروزه زن ها در هر ارگانی مشغول به فعالیت می باشند و جمعیت زیادی از جامعه را به خود اختصاص داده اند از این رو پرداختن به این امر که اشتغال زن تأثیری بر روی مسائل مهمی از جمله دین داری و تاب آوری می گذارد از جمله مباحثی است که از ضرورت و اهمیت فراوانی برخوردار است. با توجه به مطالب فوق و در تداوم رویکرد جدید که مبتنی بر توجه به ظرفیت های فردی همچون تاب آوری و دین داری در جهت افزایش سلامت روان شناختی افراد است، لزوم انجام پژوهش های جدید در این حیطه مشخص می گردد. از طرفی، معلمان نقش کلیدی و اساسی در جامعه بر عهده دارند و اگر سلامت بدنی و روانی کافی نداشته باشند، به درستی نمی توانند از عهده مسئولیت ها و وظایفشان برآیند و بدین شکل، آثار منفی بر پیکره وجودی خانواده و متعاقباً جامعه بر جای خواهند گذاشت؛ بنابراین، با توجه به نقش باورهای مذهبی در سازگاری و سلامت روان از یک سو و اهمیت متغیر تاب آوری در مباحث مربوط به سلامت روانی و بهزیستی ذهنی از سوی دیگر، این پژوهش به بررسی و مقایسه متغیرهای دین داری و تاب آوری در بین زنان معلم و غیر شاغل شهر کرج پرداخته است.

۱. آیا تراز تاب آوری زنان معلم شاغل در مقایسه با زنان خانه دار متفاوت است؟
۲. آیا تراز دین داری زنان معلم شاغل در مقایسه با زنان خانه دار متفاوت است؟

روش

روش انجام این پژوهش علی - مقایسه ای (پس رویدادی) است. جامعه آماری این پژوهش دربرگیرنده همه آموزگاران زن کارمند در آموزشگاه های ابتدائی و زنان خانه دار غیر شاغل شهر کرج در سال ۱۳۹۵ است. نمونه دربرگیرنده ۳۵۰ نفر از زنان متأهل شاغل (آموزگار مقطع ابتدائی)

1. Sedikides, Gebauer

و غیر شاغل شهر کرج بود. روش نمونه‌گیری به شیوه خوشهای چندمرحله‌ای انجام شد. با $N = \left(\frac{z_u + z_p}{C(r)} \right)^2 + 3$ از نواحی ۱۷۵ آموزش و پرورش شمار ۱۷۵ نفر از زنان آموزگار انتخاب شدند. با در نظر گرفتن بیشینه همتاسازی در متغیرهای جمعیت شناختی، با مراجعه به آموزشگاهها و مهد کودک‌های شهر کرج، شمار ۱۷۵ نفر به عنوان گروه زنان غیر شاغل انتخاب گردیدند. همچنین در گروه ییکار با مراجعه به پارک‌های کرج دادهای موردنظر جمع‌آوری شد. درنهایت داده‌های مربوط به ۳۵۰ نفر گردآوری شدند. برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه‌های زیر استفاده شد:

سنجه تاب آوری کونور و دیویدسون^۱ (۲۰۰۳). برای سنجش تاب آوری، سنجه تاب آوری کونور و دیویدسون به کاربرده شد. این سنجه برای سنجش ابعاد گوناگون تاب آوری گسترش یافته است و احساس توانایی فردی، مقاومت در برابر تأثیرات منفی، پذیرش مثبت تغییر، اعتماد به غراییز فردی، احساس حمایت اجتماعی، ایمان و روی‌آوردهای عمل‌گرایانه به روش‌های حل مسئله را شامل می‌شود. پژوهش‌ها نشان می‌دهند که این سنجه برای سنجش تراز تاب آوری افراد بزرگ‌سال مناسب است (کونر و دیویدسون، ۲۰۰۳). سازندگان این سنجه بر این باورند که این پرسشنامه به خوبی می‌تواند افراد تاب آور را از غیر تاب آور در گروه‌های بالینی و غیر بالینی جدا کند و می‌تواند در موقعیت‌های پژوهشی و بالینی به کاربرده شود. پرسشنامه تاب آوری کونور و دیویدسون ۲۵ گویه دارد که در یک سنجه لیکریتی میان صفر (کاملاً نادرست) تا پنج (همیشه درست) نمره گذاری می‌شود. روایی این سنجه با (روش تحلیل عاملی و روایی همگرا و واگرا) و پایایی آن (با روش باز آزمایی و آلفای کرونباخ) توسط کونر و دیویدسون (۲۰۰۲) در گروه‌های ناهمسان (بهنجار و در معرض آسیب) مطلوب گزارش شده است. در پژوهش حاضر برای آشکار ساختن پایایی سنجه تاب آوری کونور و دیویدسون از روش آلفای کرونباخ بهره گرفته شد و ضریب پایایی ۰/۸۹ به دست آمد.

1. Connor-Davidson resilience scale(CD-RIS)

پرسشنامه دین داری گلاک و استارک^۱ (۱۹۶۵). این پرسشنامه به دست گلاک و استارک برای سنجیدن نگرش ها و باورهای آینی و دین داری ساخته شده است (گلاک و استارک، ۱۹۶۵). برای استاندارد کردن در کشورهای گوناگون اروپا، آمریکا، آفریقا و آسیا و بر روی پیروان دین های ترساگری، یهودی و اسلام اجرا گردیده و با دین اسلام هم سازش یافته است (سراج زاده، ۱۳۷۴). پرسشنامه حاضر یک سنجه پنج بعدی است که دربرگیرنده ابعاد پنج گانه اعتقادی، عاطفی، پیامدی، مناسکی و فکری به سنجش دین داری می پردازد. بعد اعتقادی یا باورهای دینی عبارت است از باورهایی که پیش بینی می شود پیروان آن دین به آنها پای بندی داشته باشند. بعد مناسکی یا اعمال آینی، دربرگیرنده کارهای آینی نمایانی همچون نیایش، نماز، همراهی در آینهای دینی ویژه، روزه گرفتن و... است که پیش بینی می شود پیروان هر دین آنها را به جا آورند. بعد تجربی یا عواطف دینی، ناظر بر عواطف، انگارش ها و سهش های مربوط به داشتن رابطه با گوهری ربوی همچون خدا یا راستینهای فرجامین یا توانشی والا است. بعد فکری دین یا دانش دینی دربرگیرنده اطلاعات و دانسته های پایه ای درباره باورهای هر دین است که پیروان باید آنها را بدانند. بعد پیامدی یا آثار دینی ناظر به اثرات باورها، کارها، تجارب و دانش دینی بر زندگی هر روزه پیروان است (سراج زاده، ۱۳۷۸). پرسشنامه مورداستفاده در این پژوهش^۲ بعد از ابعاد بالا را بکار برده است و بعد فکری دین حذف شده است. پرسشنامه به کار بسته دارای ۲۶ گویه است که در چهار بعد اعتقادی (۱، ۲، ۳، ۴، ۵، ۶، ۷)، عاطفی (۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳)، پیامدی (۱۴، ۱۵، ۱۶، ۱۷، ۱۸، ۱۹) و مناسکی (۲۰، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴، ۲۵، ۲۶) جهت سنجش تراز دین داری به کار می رود. پایایی این پرسشنامه در پژوهش سراج زاده (۱۳۷۸) و شریفی (۱۳۸۱) تأیید شده است.

شیوه اجرای پژوهش

پس از گزینش نمونه و هماهنگی های پیشین با آموزش و پرورش شهر کرج با مراجعه به آموزشگاه ها و کسب هماهنگی های لازم با مدیران و با روشن سازی اهداف پژوهش و وظایف و تعهدات مجریان پژوهش و انتظارات آنها برای آموزگاران و با درنظر گرفتن ملاک های اخلاقی مشارکت آزادانه در پژوهش، محرمانه ماندن اطلاعات و تأمین

1. Glock and Stark's religiosity questionnaire

آسودگی روانی و بدنی آموزگاران و کسب روادید از مسئولان آموزشگاهها شروع به جمع آوری داده‌های لازم شد. همچنین در گروه بیکار با مراجع به پارک‌های کرج و تبیین اهداف پژوهش برای گروه نمونه در صورت موافقت و رضایت آگاهانه دادهای موردنظر جمع آوری شد. لازم است که پرسشنامه به صورت انفرادی برای تک‌تک آموزگاران و افراد غیر شاغل حاضر در نمونه پژوهش خوانده شد و در صورت لزوم راهنمایی‌های لازم به عمل آمد و جواب مدنظر ثبت شد. بس از جمع آوری پرسشنامه‌ها، داده‌های حاصل با به کار بردن آزمون T مستقل از طریق نرم‌افزار SPSS-22 تجزیه و تحلیل شد.

یافته‌ها

دامنه سنی افراد نمونه انتخاب شده از ۲۳ تا ۵۴ و میانگین سنی آن‌ها ۳۷/۷ سال با انحراف استاندارد (۶) بود. در متغیر جمعیت شناختی سطح دانش آموختگی نمونه موردنپژوهش به سه گروه فوق‌دیپلم، لیسانس و فوق‌لیسانس تقسیم شده بود که بیشترین فراوانی مربوط به گروه لیسانس با ۲۱۳ نفر و کمترین فراوانی مربوط به گروه فوق‌لیسانس با ۵۳ نفر بود. سطوح فوق‌دیپلم نیز دارای ۸۴ نفر بودند که در دامنه میانی قرار داشتند. همچنین در متغیر جمعیت شناختی وضعیت تأهل، ۲۵۶ نفر از نمونه انتخاب شده متاهل، ۶۸ نفر مجرد و ۲۶ نفر جداسده بودند. برای مفروضه بهنجار بودن نمونه موردنظر از آزمون Z کالمو گروف اسمیرنوف و استفاده شد.

جدول ۱. آزمون Z کالمو گروف اسمیرنوف برای آزمون بهنجار بودن نمونه

SIG	Z K-S	کجی	متغیر
۰/۲۳	۱/۲۱	۰/۱۹	دین‌داری
۰/۳۱	۱/۰۶	۰/۲۳	تاب‌آوری

جدول (۱) نشان می‌دهد آماره‌های Z و سطح معنی‌داری (۰/۰۵) مشخص شد که توزیع متغیرهای دین‌داری ($Z=1/219$; $P>0/05$) و تاب‌آوری خانواده ($Z=1/064$; $P>0/05$) بهنجار بوده و پیش‌فرض لازم برای انجام آزمون‌های پارامتری فراهم است.

در ادامه به بررسی این فرض می‌پردازیم که میان دین‌داری و تاب‌آوری خانواده همبستگی وجود دارد. با توجه به برآیندهای بدست آمده ($T=0/54$; $P<0/001$) می‌توان با اطمینان ۹۹٪ گفت که

میان دین داری و تاب آوری خانواده همبستگی مثبت معنی داری وجود دارد؛ بدین معنی که با بالا رفتن دین داری، تاب آوری خانواده نیز بالا می رود. فرض پس از آن در این پژوهش این است که میان دین داری زنان شاغل و غیر شاغل تفاوت وجود دارد. در جدول (۲) میانگین، انحراف استاندارد و برآیند آزمون T دو نمونه مستقل برای هم سنجی دین داری زنان شاغل و غیر شاغل شهر کرج قابل مشاهده است.

جدول ۲. میانگین، انحراف استاندارد و نتیجه آزمون T دو نمونه مستقل برای مقایسه دین داری زنان شاغل و غیر شاغل

دین داری	فرمایی	میانگین	انحراف استاندارد	تفاوت میانگین	T	درجه آزادی	سطح معنی داری
زنان شاغل	۱۷۵	۳۵۹/۸۴۵۲	۴۲/۳۹۲۵	۱۳/۵۶۸۷	۳۰/۹۴	۳۴۸	۰/۰۰۲
زنان غیر شاغل	۱۷۵	۳۴۶/۲۷۶۵	۳۹/۶۱۲۳				

جدول (۲) نشان می دهد، در مورد مفروضه همگنی واریانس های دو گروه، اندازه F به دست آمده (۲/۳۰۸) با تراز خطای ۰/۱۳۰ معنی دار نیست و می توان نتیجه گرفت که واریانس دو گروه تفاوت معنی داری با هم ندارند. افزون بر این برآیندهای آزمون T دو نمونه مستقل ($P=0/002$ و $T=3/094$) گویای آن است که میانگین های دو گروه زنان شاغل و غیر شاغل تفاوت معنی داری با یکدیگر دارند؛ به عبارت دیگر با تراز اطمینان ۹۹ درصد می توان گفت که زنان شاغل نسبت به زنان غیر شاغل دارای دین داری بالاتری هستند.

جدول ۳: میانگین، انحراف استاندارد و نتیجه آزمون T دو نمونه مستقل برای مقایسه تاب آوری زنان شاغل و غیر شاغل

تاب آوری	فرمایی	میانگین	انحراف استاندارد	تفاوت میانگین	T	درجه آزادی	سطح معنی داری
زنان شاغل	۱۷۵	۵۹/۳۲۹۱	۱۶/۹۸۳۹	۳/۳۹۸۰	۱/۹۸۱	۳۴۸	۰/۰۴۸
زنان غیر شاغل	۱۷۵	۵۵/۹۳۱۰	۱۵/۰۵۴۹				

جدول (۳) نشان می دهد در مورد مفروضه همگنی واریانس های دو گروه، با توجه به اینکه اندازه F به دست آمده (۲/۸۱۸) با تراز خطای ۰/۰۹۴ معنی دار نیست می توان نتیجه گرفت که واریانس

نمرات تاب آوری در دو گروه تفاوت معنی داری باهم ندارند یعنی گروه ها همگن هستند. افرون بر این برآیندهای آزمون t دو نمونه مستقل ($T=1/981$ و $Sig=.0048$) گویای آن است که میانگین های تاب آوری در دو گروه زنان شاغل و غیر شاغل تفاوت معنی داری با یکدیگر دارند و با تراز اطمینان $.95$ می توان گفت میانگین نمره تاب آوری خانواده آنان باهم متفاوت است و زنان شاغل در سنجش با زنان غیر شاغل دارای تاب آوری خانواده بالاتری هستند.

بحث و نتیجه گیری

هدف پژوهش بررسی و هم سنجی دین داری و تاب آوری خانواده در زنان شاغل و غیر شاغل شهر کرج بود. برآیندها نشان داد که میان دین داری و تاب آوری خانواده همبستگی مثبت و معنی داری وجود دارد. از دیگر یافته های این پژوهش این بود که میان میانگین های دو گروه زنان شاغل و غیر شاغل در متغیرهای دین داری و تاب آوری خانواده تفاوت معنی داری وجود دارد؛ بدین معنا که زنان آموزگار در سنجش با زنان غیر شاغل دارای دین داری و تاب آوری بالاتری هستند.

از یافته های بررسی حاضر این بود که میان دین داری و تاب آوری همبستگی مثبت و معنی داری وجود دارد که با یافته های گریف و جوبرت، (۲۰۰۷)، کاسن و همکاران (۲۰۱۱) و کیم (۲۰۰۰)، همسو است. مردم تاب آور با احتمال بیشتری در رویارویی با شرایط ناگوار، در جست و جوی معنا هستند. داشتن ایمان، بردباری افراد را در برابر سختی ها افزایش داده و آنها را برای چیرگی بر جالش ها و دگرگونی های زندگی یاری می دهد. همچنین ارتباط های فرا معنوی (به نیروی بزرگتری باور داشتن) به عنوان عوامل حمایتی فردی در جهت آفرینش و آسان کردن تاب آوری یاد شده است و باورهای دینی به عنوان تکیه گاه و پشتیبان برای سازگاری بیشتر فرد عمل می کند. همین طور معنویت، عامل کلیدی برای پرورش تاب آوری دانسته شده است (کاسن و همکاران، ۲۰۱۲).

بهزاد پور، سادات مطهری و سهرابی (۱۳۹۴) در پژوهش خود که بر روی مادران دارای فرزند پسر با اختلال نارسایی توجه - فزون کنشی شهر تهران بود. نشان دادند دین داری و تاب آوری می توانند تنیش زناشویی را به طور وارونه پیش بینی کنند. برآیندهای پژوهش حاضر همسو با برآیندهای

پژوهش فشار نیا، عارفی و گلباریان (۱۳۹۵) است، آن‌ها بیان می‌دارند که حل تعارض، رضایت زناشویی و تاب آوری در زنان شاغل بیشتر از زنان خانه‌دار بود. همچنین در راستای پژوهش صالحی، هاشمیان و میر هاشمی (۱۳۹۵) بود که در پژوهش خود نشان دادند بخایش و معنویت با متغیر تاب آوری خانواده در آموزگاران متأهل همبستگی مثبت و معنی‌داری وجود دارد.

دین داری از راه سازوکارهای فراوانی می‌تواند مایه افزایش تاب آوری شود. افراد دین دار با پیروی از دستورات و آموزه‌های دینی، زندگی جهت‌دار و هدفمندی را در پیش گرفته (بچت، جانسون و زاوسنوسکی^۱، ۲۰۱۲)؛ و در رویارویی با دشواری‌ها و ناکامی‌ها، بنمایه معنوی نیرومندی را در اختیاردارند که برداری دشواری‌ها را برای آن‌ها آسان کرده و مانع از کجرویی و لغوش از هنجارهای اجتماعی شده است و به سازگاری آن‌ها کمک می‌کند (جانسون، روتول و لاوبوف^۲، ۲۰۱۰). برای بررسی چرایی همبستگی مستقیم میان معنویت و تاب آوری خانواده می‌توان گفت که از آنجاکه نیک سرشت بودن، دینی بودن و خوش‌بین بودن از ویژگی‌های مردم تاب آور است، کسانی که دینی‌ترند تاب آوری بیشتری دارند، زیرا باورهای دینی و آیین به آدمی آرامش می‌دهد، آسودگی فرد را تضمین می‌کند، فرد را در برابر خلاهای اخلاقی، عاطفی و معنوی استواری می‌دهد و پایگاه پابرجایی برای آدمی در برابر دشواری‌ها و بی‌بهرگی‌های زندگی برپا می‌کند (بچت، جانسون و زاوسنوسکی، ۲۰۱۲). معنویت و ارتباط از جمله عوامل مهم تاب آوری خانواده به شمار آورده می‌شوند و به نظر می‌رسد که معنویت می‌تواند در زمانهای آشفتگی و چالش، با بالا بردن تراز کیفیت ارتباط در خانواده، آسان کردن حرکت خانواده به سمت هماهنگی و یا انعطاف‌پذیری را موجب شده و از این راه به حفظ کارکرد شایسته خانواده‌ها کمک کند.

یافته‌های دیگر نشان داد که زنان آموزگار در سنجش با زنان غیر شاغل دین داری و تاب آوری بالاتری دارند. جکسون^۳، فیرکو^۴ و ادبیارف^۵ (۲۰۰۷)، در پژوهش خود نشان دادند که پرستاران با سودجویی از عنصر تاب آوری، این توانایی را به دست خواهند آورد تا در برابر بسیاری از فشارهای

1. Bekhet, Johnson, Zauszniewski

2. Johnson, Rowatt, LaBouff

3. Jackson

4. Firtko

5. Edenborough

روان‌شناختی ایستادگی کنند. این برآیندها در پژوهش امینی (۱۳۹۲) نیز تکرار شد. در تبیین این یافته‌ها می‌توان گفت که در برابر شرایط تنفس‌زایی که مایه فرسودگی شغلی می‌شوند، برخی سازه‌ها مانند تاب‌آوری و دین‌داری نقش محافظتی دارند. تاب‌آوری در واقع توانایی سازگاری موفقیت‌آمیز با شرایط تهدیدکننده است (لوزوپون^۱، ۲۰۱۲). میرزایی، کریمی و شهریاری (۱۳۹۳)، در پژوهش خود نشان دادند که تراز رضایتمندی زناشویی در گروه مردان دارای زن شاغل بیشتر از گروه مردان دارای زن غیر شاغل بود.

این پژوهش دارای محدودیت‌هایی است که باید مورد توجه قرار گیرند. نخست، جمع‌آوری داده‌ها از راه پرسشنامه است؛ احتمال نشان دادن پاسخ‌های غیرواقعی شرکت‌کنندگان برآمده از دریافت نادرست پرسش‌ها، می‌تواند برآیندها را مخدوش سازد. اگرچه کوشش شد با توضیح دادن در این باره و اختصاص زمان کافی برای پاسخ‌گویی به سوالات از احتمال بروز آن کاسته شود. دوم اینکه، نمونه پژوهش حاضر تنها از زنان تشکیل می‌شد که این می‌تواند به دلیل تفاوت جنسیتی میان زن و مرد برآیندها تأثیرگذار باشد.

با توجه به همبستگی تنگاتنگ و نزدیک دین‌داری و تاب‌آوری در سلامت روانی، پیشنهاد می‌شود که مسئولان مربوطه، در برگزاری کارگاه‌ها و حتی دوره‌های آموزشی مربوط به سلامت روان، به نقش کارساز این دو متغیر در بالا بردن تراز سلامت روانی، توجه ویژه‌ای داشته باشند. همچنین سازمان‌ها و نهادهای مرتبط با اشتغال می‌توانند از یافته‌های پژوهش حاضر جهت بالا بردن دین‌داری و تاب‌آوری زنان بهره ببرند. به طوری که با فراهم نمودن شرایط لازم برای اشتغال زنان به بالا بردن تراز دین‌داری و همچنین تاب‌آوری آنان در برابر دشواری‌ها کمک نمود و درنهایت پیشنهاد می‌شود درمانگران به منظور افزایش تراز بهداشت روانی جامعه، آموزش مهارت‌های تاب‌آوری را به کار گیرند.

^۱. Lozupone

سپاسگزاری. نویسنده‌گان از همه زنان شاغل و خانه‌داری که در انجام پژوهش حاضر همکاری لازم را داشتند تشکر و قدردانی می‌کنند، همچنین از کلیه مسئولین آموزش و پژوهش که اجازه این پژوهش را دادند کمال تشکر را دارند.

منابع فارسی

افشار نیا، کریم؛ عارفی، مختار؛ گلباریان، مرضیه. (۱۳۹۵). هم سنجی مدیریت حل تعارض، رضایت زناشویی و تاب آوری در مادران شاغل و غیر شاغل، مجله آسیب‌شناسی، مشاوره و غنی‌سازی خانواده، ۲ (۲): ۳۱-۴۶.

امینی، فهیمه. (۱۳۹۲). رابطه بین تاب آوری و فرسودگی شغلی پرستاران، مجله توسعه پژوهش در پرستاری و مامایی، ۱۱ (۲): ۱۰۲-۹۴.

بهزاد پور، سمانه؛ سادات مطهری، زهرا؛ سهرابی، فرامرز. (۱۳۹۴). نقش دین داری و تاب آوری در پیش‌بینی استرس زناشویی مادران دارای فرزند پسر با اختلال نارسایی توجه بیش‌فعالی. فصلنامه افراد استثنایی، ۱۸ (۱): ۲۱-۱.

توسلی، افسانه؛ و طاهری، نرگس. (۱۳۹۳). بررسی عوامل اجتماعی موثر بر اختلاف‌ها و تعارضات اقتصادی زندگی زناشویی زنان شاغل و خانه‌دار شهر تهران، بررسی مسائل اجتماعی ایران، ۵ (۲): ۳۶۵-۳۹۰.

حاجی‌زاده، مسعود؛ زارع، اکبر؛ تقوی، حمید. (۱۳۸۹). همگانی مشترک در خانواده و دین داری جوانان شهر یزد، فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران، ۳: ۴۶-۲۳.

حسین قمی؛ طاهره. سلیمانی؛ بختیاری، حسین. (۱۳۹۰). رابطه بین جهت‌گیری مذهبی و تاب آوری در بین مادران دارای فرزندان مبتلا به بیماری، روانشناسی دین، ۴، ۶۹-۸۲.

سراج زاده، حسین (۱۳۷۸) نگرش‌ها و رفتارهای دینی نوجوانان تهرانی و دلالت‌های آن برای نظریه سکولارشدن، نمایه پژوهش، ۳ (۹-۱۰): ۱۱۸-۱۰۵.

سراج زاده، سید حسین؛ و پویا فر، محمدرضا. (۱۳۸۷). دین و نظم اجتماعی: بررسی رابطه دین داری با حساس آنومی و کج روی در میان نمونه‌ای از دانشجویان، مسائل اجتماعی ایران، مجله دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه خوارزمی، ۱۶ (۶۳): ۷۱-۱۰۵.

صادقی، مسعود؛ سپهوندی، محمدعلی؛ رضایی فر، نسرین. (۱۳۹۵). تأثیر آموزش تابآوری خانواده بر سلامت روانی مادران دارای فرزند کم توانی ذهنی، دو فصلنامه مشاوره و روان‌درمانی خانواده، ۱۶(۲)، پیاپی ۵۷-۷۸.

صالحی، سعید؛ هاشمیان، کیانوش؛ میر هاشمی، مالک. (۱۳۹۵). پیش‌بینی تابآوری خانواده بر اساس بخشناسی و معنویت در معلمان متأهل، مجله آسیب‌شناسی، مشاوره و غنی‌سازی خانواده، ۲(۲)، ۱۰۳-۱۱۹.

میرزایی، رحمت؛ کریمی، خالد؛ و شهریاری، پونه. (۱۳۹۳). تأثیر اشتغال زنان بر میزان رضایت مردان از زندگی زناشویی، مجله سلامت و مراقبت، ۱۶(۴-۳)، ۶۹-۶۱.

References

- Abu-Ras, W. Hosein, S. (2015). Understanding resiliency through vulnerability: Cultural meaning and religious practice among Muslim military personnel, *Psychology of Religion and Spirituality*, 7(3), 179.
- Bekhet, A. K., Johnson, N. L., & Zauszniewski, J. A. (2012). Resilience in family members of persons with autism spectrum disorder: A review of the literature. *Issues in mental health nursing*, 33(10), 650-656.
- Campbell-sills, L. Cohan, S. & Stein, M. (2006). Relationship of resilience to personality, coping & psychiatric symptoms in young adults, *Behavior research & therapy*, 44: 585-599.
- Chiang, L. C., Chen, W. C., Dai, Y. T., & Ho, Y. L. (2012). The effectiveness of telehealth care on caregiver burden, mastery of stress, and family function among family caregivers of heart failure patients: a quasi-experimental study, *International journal of nursing studies*, 49(10), 1230-1242.
- Condly, S.J. (2006). Resilience In Children A Review Of Literature With Implications For Education, *Urban Education*, Vol. 41 No. 3, 211-236.
- Connor, M. K. & Davidson, J. R. T. (2003). Development of a new Resilience Scale: The Connor-Davidson Resilience Scale (CD-RISK), *Depression and Anxiety*, 18, 76-82.
- Gilbert, L. K., Breiding, M. J., Merrick, M. T., Thompson, W. W., Ford, D. C., Dhingra, S. S., & Parks, S. E. (2015). Childhood adversity and adult chronic disease: an update from ten states and the District of Columbia, 2010, *American journal of preventive medicine*, 48(3), 345-349.
- Glock, Charles and Stark Rodney (1965) *Religion and society in Tension*, Chicago: Rand McNally.

- Greeff, A.&Joubert, A. (2007).Spirituality and resilience in families in which a parent has died, *Psychological Reports*, Vol. 100, PP. 897-90
- Jackson D. Firtko A, Edenborough M. (2007) Personal resilience as a strategy for surviving and thriving in the face of workplace adversity: A literature review, *Journal of Advanced Nursing*, 60(1):1-9.
- Johnson, M. K., Rowatt, W. C., & LaBouff, J. (2010). Priming Christian religious concepts increases racial prejudice, *Social Psychological and Personality Science*, 1(2), 119-126.
- Joseph, J. (2013). Resilience as embedded neoliberalism: a governmentality approach, *Resilience*, 1(1), 38-52.
- Kasen, S. Wickramaratne, P. Gamaroff, M.J. & Weissman, M.M. (2011).Religiosity and resilience in persons at high risk for major depression, *Psychol Med*, 42(3), PP. 509-19.
- Kasen, S., Wickramaratne, P., Gamaroff, M. J., & Weissman, M. M. (2012). Religiosity and resilience in persons at high risk for major depression, *Psychological medicine*, 42(03), 509-519.
- Kim, J. (2008). The Protective Effects of Religiosity on Maladjustment among Maltreated and Nonmaltreated Children. *Child Abuse Negl*. 32(7), PP711-720
- Landor, A., Simons, L. G., Simons, R. L., Brody, G. H., & Gibbons, F. X. (2011). The role of religiosity in the relationship between parents, peers, and adolescent risky sexual behavior. *Journal of youth and adolescence*, 40(3), 296-309.
- letzring TD, Block J, Funder D. (2005) Cego control and ego resiliency: Generalization of self scal base on personality description from acquaintances, clinics, and the self, *Journal of research in personality*, 29:395-422.
- Lozupone, C. A., Stombaugh, J. I., Gordon, J. I., Jansson, J. K., & Knight, R. (2012). *Diversity, stability and resilience of the human gut microbiota*. *Nature*, 489(7415), 220-230.
- Olson, D. H. (2011). FACES IV and the Circumplex Model: Validation Study. *Journal of Marital and Family Therapy*, 37(1), 64-80.
- Reed, T. D., & Neville, H. A. (2014). The influence of religiosity and spirituality on psychological well-being among Black women, *Journal of Black Psychology*, 40(4), 384-401.
- Riggs, S. A., & Riggs, D. S. (2011). Risk and resilience in military families experiencing deployment: The role of the family attachment network, *Journal of Family Psychology*, 25(5), 675.
- Sedikides, C., & Gebauer, J. E. (2010). Religiosity as self-enhancement: A meta-analysis of the relation between socially desirable responding and religiosity, *Personality and Social Psychology Review*, 14(1), 17-36.
- Walsh, F. (2009). *Spiritual Resourcein Family therapy*, New York: Guilford Press.

- Walsh, F. (2013). *Community-based practice applications of a family resilience framework*, In *Handbook of family resilience* (pp. 65-82), Springer New York.
- Zaharia, M., Chowdhury, M., Das, T., Dave, A., Ma, J., McCauley, M., & Stoica, I. (2012, April). *Resilient distributed datasets: A fault-tolerant abstraction for in-memory cluster computing*, In *Proceedings of the ninth USENIX conference on Networked Systems Design and Implementation*. (pp. 2-2). USENIX Association

References (In Persian)

- Afshar Nia, K. Arefi, M. Golbarian, M. (2016). Conflict Management, Marital Satisfaction and Relief Management in Workers and Unemployed Mothers, *Jurnal of Family Pathology, Counseling & Enrichment*, 2 (2): 31- 46
- Amini, F. (2013). Relationship between resilience and burnout of nurses, *Journal of Development of research in nursing and midwifery*, 11(2):94-102.
- Amini, F (2013). Relationship between resilience and burnout of nurses, *Journal of Research Development in Nursing and Midwifery*, 11 (2). 94- 102.
- Behzadpoor, S. Motahari, Z. Sohrabi, F. (2015). The Role of Religiosity and Resilience in Predicting M marital Stress in the Mothers of Children Suffering from Attention Deficit/Hyperactivity Disorder, *Journal of Exceptional people*, 18 (5):71-78.
- Hajizadeh, M. Zare, A. Taghavi, H. (2010). A common cause in the family and the religiosity of Yazd youth, *Iranian Journal of Cultural Research*, 3: 23-46.
- Hossein Qomi, T. Salimi Bijestani, H. (2011). Relationship between religious orientation and resilience among mothers with children with a disease, *Journal of Religion Psychology*, 4, 69-82.
- Mirzaei, R. Karimi, Kh. Shahriari, P (2014). The Impact of Women's Employment on Men's Satisfaction with Marital Living, *Journal of Health and care*, 16(3).61-69
- Sadeghi, M. Sepahvndi, M. Rezaei Far, N. (2016). The effect of family resilience education on mental health of mothers with mental retardation, *Journal of Family Counseling & Psychotherapy*, 6 (21). 57-78
- Salehi, S. Hashmian, K. Mir Hashemi, M. (2016). Anticipation of family rejuvenation based on forgiveness and spirituality of married teachers, *Journal of Family Pathology, Counseling & Enrichment*, 2 (2): 119-103.
- Seraj Zadeh, H. (2008). Attitudes and Religious Behaviors of Tehrani Teens and its implications for secularization, *Journal of Research View*, 3(9): 105-118

Seraj Zadeh, S. Poyafar, M. (2008). *Religion and social order: Investigating the Relation Between Anonymous and Perversity Among Students*, Social Issues of Iran. Journal of Faculty of Literature & Humanities, University of kharazmi. 63(16): 71-105

Tavasoli, A. Taheri, N. (2014). Investigating the Social Factors Affecting the Differences and Conflicts of Marital Life in Working and Housewives of Tehran, *Social Issues Review of Iran*, 5 (2): 365-390

